

Nr 354.

Av herr **Brandt m. fl.**, *angående viss förbättring av semesterförmånerna för arbetare, som uttaga sina semestrar under perioder av bristande arbetstillgång.*

Med stigande levnadsstandard aktualiseras intresset för att i stället för ren inkomstökning erhålla mer fritid. Denna fritid kan tagas ut genom förkortning av arbetstiden per dag eller per vecka eller genom ökning av semestern. Dessutom brukar en nedskärning av arbetstiden gärna motiveras med arbetslöshetssynpunkter. En allmän arbetstidsförkortning är emellertid föga ägnad som medel mot arbetslöshet, eftersom den skulle skära hela näringslivet över en kam, medan arbetslösheten träffar mycket ojämnt med stora variationer i både tid och rum.

I den mån en nedskärning av arbetstiden skall ha någon arbetslöshetsmotverkande effekt bör den sålunda varieras i anslutning till förändringarna i tillgången på arbete. Detta sker nu ofta i form av korttidsarbete. Korttidsarbetet betraktas emellertid med rätta såsom en utpräglad nödfallsutväg. Det medför en kännbar nedskärning av den enskildes inkomst. Det innebär också en broms på den anpassning, som bör ske på arbetsmarknaden, därigenom att det under obestämd tid kvarhåller arbetare vid företag med sjunkande arbetstillgång, arbetare som måhända skulle kunna göra större nytta på andra håll. I den mån arbetslöshetsunderstöd utgår till korttidsarbetare innebär detta en subvention från arbetslöshetskassornas eller samhällets sida just till de företag, som inte ha förmågan att bereda full sysselsättning åt sina arbetare men som ändå vilja hålla dem kvar. Det är tydligt, att svagare företag och sådana företag, vilkas ledning har en bristande förmåga att ordna en jämn arbetstillgång, komma att mer än andra ta detta slags subvention i anspråk i den mån korttidsarbete tillämpas. Att på detta sätt subventionera den bristande effektiviteten kan inte ligga i samhällets eller näringslivets intresse.

Förhållandet blir ett annat, ifall alla arbetare ges *lika* rätt till ökad ledighet men utnyttjandet av denna ledighet i största möjliga utsträckning anpassas till variationerna i arbetstillgången.

Lättast kan måhända denna tanke tillämpas på säsongvariationerna i sysselsättningen. Det är tydligt, att en ökning av semestern blir mindre kostsam för företagen och samhället, om den utnyttjas vid sådana årstider, då arbetstillgången regelbundet är relativt låg. Om en viss del av arbetslösheten på detta sätt utbytes mot semesterledigheter, komma dessa tydligen inte alls att medföra någon samhällsekonomisk kostnad

i form av minskad produktion. För arbetarna blir det däremot en avsevärd skillnad. För att kunna erhålla arbetslöshetsunderstöd under permitteringstiden — om något sådant överhuvud taget erhålles, något som ju inte är fallet i de mest utpräglade säsongfacken — måste de ”stå till arbetsmarknadens förfogande”, d. v. s. vara beredda att när som helst rycka in på ett mer eller mindre tillfälligt arbete. Den ledighet, som arbetslösheten innebär, blir på detta sätt utan värde för dem. Den kan inte utnyttjas till någon form av planmässig rekreation.

Alla skäl tala således för införandet av en anordning, enligt vilken arbetstagarna ges rätt att erhålla en längre semester än annars, ifall denna uttages under lågsäsong i facket.

I den mån nuvarande semesterrätt skall utökas, en sak som torde vara mogen att inom kort ställas på dagordningen, bör den i det föregående antydda tankegången kunna tillämpas även i fråga om annan än säsongarbetslöshet. Oavsett i vilken grad de nu planerade åtgärderna för upprätthållande av full sysselsättning visa sig framgångsrika, måste man vara beredd på åtminstone vissa variationer i sysselsättningen inom olika företag och näringsgrenar eller på skilda orter. Man kan särskilt peka på sannolikt mycket starka växlingar i efterfrågan på svenska exportvaror under kommande år. Man kan visserligen tänka sig att i sådana fall alltid sätta i gång något slags supplementär sysselsättning, men denna komme i så fall att ofta bli av mindre produktiv karaktär. Om man vill, att all sysselsättning skall vara samhällsekonomiskt värdefull och inte endast ordnas för sysselsättningens egen skull, måste man förutsätta en viss buffert mellan uppstående arbetslöshet och anskaffningen av ny sysselsättning. För närvarande fungera endast arbetslöshetsunderstöd och arbetslöshetsförsäkring (jämte den enskildes egna besparingar) såsom en sådan buffert. Om man kan införa en anordning, varigenom man förmår största möjliga antal löntagare att koncentrera utnyttjandet av sin semesterrätt just till sådana perioder, då arbetstillgången i vederbörandes yrke är mindre tillfredsställande, erhåller man ytterligare en sådan buffert. Men man förvandlar också en viss del av en annars tämligen oundviklig och för den enskilde plågsam arbetslöshet till en värdefull ledighet, som kan utnyttjas till rekreation, studier eller utbildning på ett helt annat sätt än den ofrivilliga arbetslösheten.

Det är givet, att om en stor del av de arbetslösa tar semester för en viss bestämd tid i stället för att ställa sig i kö hos arbetsförmedlingen, blir arbetsmarknaden mindre elastisk än den annars skulle vara. Detta kan komma att innebära, att den totala sysselsättningen blir något förminskad. Men detta är ju i ännu mycket högre grad fallet vid ett semesteruttag, som icke varierar i takt med sysselsättningsvariationerna. Om man utan vidare skulle öka den årliga semestern med en vecka,

finge man räkna med att produktionen, eller åtminstone det totala antalet arbetstimmar, i och med detsamma sjönk i praktiskt taget samma proportion, d. v. s. med 2 procent. Men om denna extra semestervecka förlägges till perioder då arbetarna ändå delvis skulle ha gått arbetslösa, blir den totala minskningen av de utgjorda arbetstimmarerna endast en bråkdel härav. Eller omvänt: för samma samhällsekonomiska kostnad kan arbetarna erhålla en mycket större ökning av semestern, ifall dennas förläggning göres rörlig i förhållande till variationerna i arbetstillgången.

De arbetare, som gå med på att förlägga uttagandet av sina ökade semestrar till sådana perioder, då detta är ur samhällets synpunkt förmanligast, böra i gengäld erbjudas att få del i denna samhällsekonomiska förmån, exempelvis genom att i sådant fall få dubbelt så stor förlängning av semestern som annars.

Det förutskickas, att ovanstående förslag till ökad rörlighet i semesteruttagen icke avser de tolv dagar som nu gälla. Dessa tolv dagar böra utgå som hittills varje år på sommaren. Men motionärerna ha velat peka på en väg att till en samhällsekonomiskt obetydlig kostnad möjliggöra en ökning av semesterrätten, nämligen att till värdefull semesterledighet förvandla en del av den arbetslöshet, som under alla omständigheter kan väntas uppstå än här och än där under skilda perioder i framtiden.

Huvudinvändningen mot detta förslag är följande: alla arbetare träffas inte av lika mycket arbetslöshet. Vissa arbetare bli praktiskt taget aldrig arbetslösa. Normalt får man förutsätta, att någon som annars skulle ha blivit arbetslös finge rycka in på det arbete, som under sådana förhållanden tillfälligt lämnas av en icke arbetslös arbetare. Men invändningen blir starkare, ifall den avser högkvalificerade yrkesarbetare, av vilkas arbete kanske flera andras sysselsättning beror. Denna invändning bör emellertid inte vara avgörande. Det händer ju även nu varje dag, att kvalificerade arbetare sluta sitt arbete, varvid företagen måste anpassa sig härefter. Det måste kunna förutsättas, att arbetsgivaren i god tid ser till, att ersättare utbildas till dess att arbetare i nyckelpositioner skola ta ut en längre ledighet. I själva verket kan man i viss grad räkna med att tvånget att ibland medge vissa arbetare, som annars aldrig skulle permitterats, en relativt lång periods ledighet även skall medföra vissa gynnsamma verkningar, alltså inte endast innebära ett besvär för produktionen. Uttaget av dessa ledigheter måste nämligen komma att medföra vissa omplaceringar, som komma att ge många arbetare en mera mångsidig yrkeskunnighet än om de ständigt stå i samma arbete. På längre sikt bör detta öka näringslivets expansionsmöjligheter.

Vilka metoder, man skall tillgripa för att framkalla den önskade anpassningen av semesteruttagen efter sysselsättningens variationer, är i

viss mån en andrahandsfråga. Man kan tänka sig, att en utvidgad semesterrätt ges inte i form av ytterligare en vecka per år, utan exempelvis i form av sex veckor på sex år, men att den som utnyttjar dessa sex veckor under en av arbetsmarknadsmyndigheterna i samråd med arbetsmarknadsparterna bestämd period (när brist på sysselsättning konstateras) erhåller en förlängning med ytterligare sex veckor.

Finansieringen av denna rörliga semester måste ordnas på ett från det nuvarande i viss mån avvikande system. Varje löntagare måste ha ett personligt konto, på vilket varje arbetsgivare, hos vilken han arbetar, sätter in semesterlönen, förslagsvis vid slutet av varje år eller när han eventuellt dessförinnan slutar sitt arbete. Finansieringen av det tillskott till semestern, som skulle erhållas av den som tog ut semestern vid låg arbetstillgång, kan man till en del tänka sig åvila staten. Denna skulle ju med den föreslagna anordningen befrias från en del arbetslöshetskostnader. I övrigt finge arbetsgivarnas inbetalning av semesterlön bestämmas till ett sådan belopp att det kan beräknas täcka även en avsevärd del av detta tillskott. Dessa sistnämnda inbetalningar finge då en liknande karaktär som inbetalningar i en arbetslöshetsförsäkring; den som tar ut kortare ledighet får mindre med av dessa medel, men den som i enlighet med samhällets önskemål om semesterns lämpliga förläggning tar ut längre ledighet vid låg arbetstillgång får en större del härav.

Det må slutligen anföras, att en anordning som den här föreslagna skulle ha flera fördelar än den som ovan anförts. Den anhopning av semestrarna till endast ett par månader på sommaren, som nu föreligger, medför redan den vissa besvärligheter i form av överbelastning av trafikmedel och fritidsanläggningar. Dessa svårigheter skulle accentueras vid en enkel förlängning av de nuvarande semestrarna. Den metod, som användes inom en stor del av industrien, nämligen att hela företaget slår igen under semesterperioden, är visserligen ur vissa synpunkter fördelaktig för alla parter, men om den skulle tillämpas på treveckorsperioder, bleve dess olägenheter mera påfallande (svårigheter att tillgodose kunder — särskilt utom landet — med prompta leveranser m. m.). Ur löntagarens synpunkt skulle det visserligen vara fördelaktigt att få en regelbunden lång semester i stället för en uppsplittring. Men det kan också vara ett stort värde att då och då få en verklig längledighet på ett par månader; en sådan kan naturligtvis utnyttjas på ett helt annat sätt än vare sig två- eller treveckorssemestrar.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ökning av nuvarande semesterrätt i enlighet

med här uppdragna riktlinjer, innebärande särskilda förmåner till de arbetare, som uttaga sina semestrar under perioder av bristande arbetstillgång.

Stockholm den 23 januari 1946.

Erik Brandt.

Fritz Persson.

Gösta Skoglund.

K. J. Andersson,
Alfredshem.
